

ve committat: atqui nemo sanæ mentis dixerit, hominem sibi relictum hæc omnia constanter perficere posse; quandoquidem ratio et experientia ostendunt, ipsum tot ac tam gravibus difficultatibus, periculis, et propensionibus ad malum circumveniri et premi, ut fere impossibile sit, eum ex omnibus simul illæsum evadere, cunctas semper vincere, et nunquam ad peccatum declinare: ergo ratio et experientia, si non demonstrant, ast certe satis aperte innuunt, hominem divino auxilio indigere ad bonum morale constanter perficiendum, ita ut ad Deum ultimum finem et supremam perfectionem tendere ac pervenire possit.

2.º Actiones morales, utpote deliberatæ, ex ratione et voluntate originem ducunt. Jam vero, hominis rationem obscuritati et ignorantia nimium esse obnoxiam quis nescit? Quod vero attinet ad voluntatem, ea non solum mutabilitati, fragilitati, ac summa infirmitati est obnoxia, prout experientia nimis testatur, sed quod pejus est, experimur, eam abripi, nescio qua proclivitate in malum et vetitum, ut merito Ovidius scripserit: *quod licet, ingratum est, quod non licet, acrius urit*. Igitur, si non omnimoda impossibilitas, ast certe maxima adest difficultas in eo, quod homo ejusmodi defectibus obnoxius, constanter nihilominus bene operetur, nisi Deus ipsi subveniat potentissima sua vi et misericordia.

3.º Ut experientia nimium luculenter ostendit, homo multiplicibus passionibus agitur, quæ non raro vehementissime urgent, tenebras et caliginem rationi offundunt, intellectum obnubilant, animum concutiunt, voluntatem denique alliciunt vehementer, atque veluti vi quadam ad sensibilia pertrahunt, abripiunt, convertunt. Exinde pugna illa interna, conflictus inter partem superiorem et inferiorem, certamen inter desideria carnis et desideria spiritus, quæ homo veluti in seipso discerpitur, de quibus Apostolus conqueritur, et de quibus ipsimet paganismi poetæ et philosophi testimonium perhibent¹. Igitur nisi Dei auxilium adsit, ho-

¹ Notum est illud Ovidii: "Sed trahit invitam nova vis, aliud

minis voluntatem manutentis et firmantis, nequit hæc bonum morale constanter perficere, inter ejusmodi fluctus, quibus vehementius exagitur, quæ cum homine nascente enascuntur, cum eodem crescente crescunt, ipsumque ad mortem usque comitantur.

4.º Ejusmodi porro vulnera nunc exposita, quibus homo afficitur, non obscure innuunt, ac vero similiter persuadent, vires, quibus nunc potitur homo ad bonum morale perficiendum deficere ab eis, quæ ipsi ex naturæ conditione, seu in statu naturæ puræ competunt; ac proinde humanam naturam collapsam existere et moraliter sauciatam. Ex hoc vero naturæ lapsu et corruptione, quæ ratio et experientia suffragantur, sponte fluit necessitas auxilii supra naturam hominis positi, quo ejus vires restituantur ac reparentur.

Corollaria:

1.^m Ergo quamvis homo, dum ab ordine morali recedit per peccatum, libere agat, possitque, absolute loquendo, non peccare, ac proinde potentiam *physicam* habeat ad perficiendum bonum morale, impotentia tamen *moralis* subjicitur ob multiplices et gravissimas difficultates, quibus ad ejusmodi bonum constanter peragendum præpeditur.

2.^m Ergo dum D. Thomas docet hominem, pro præsentis naturæ conditione, indigere gratia sive auxilio speciali divino, ad vitandum peccatum atque ad implenda præcepta legis naturalis, ejus doctrina apprime concordat cum eo, quod ratio simul et experientia nos edocent circa infirmitatem naturæ et virium ejus ad bonum morale perficiendum.

3.^m Ergo dogmata catholica tam circa gratiam, quam circa lapsum et corruptionem naturæ humanæ, maxime con-

que cupido—Mens aliud suadet: video meliora, proboque,—Deteriora sequor., *Metam.*, lib. 1.º, v. 20.

Quin et Seneca: "Premittit cupido turpis, et vinci vetat—Et inter istas mentis obsessæ faces—Fessus quidem, et dejectus, et pessum datus—Pudor rebellat. Fluctibus variis angor., *Agamen.*, act. 2.º, scæ. 1.^a, v. 132.

sentanea existunt eis, quæ naturalis ratio et experientia simul docent et innuunt. Quod quidem adeo verum est, ut etiam apud ethnicos populos et scriptores non obscura appareant vestigia horum dogmatum ¹. Igitur immerito rationalistæ dogmata ejusmodi veluti rationi adversantia habent et rejiciunt. Immo vero, qui dogmata peccati originalis vel ignorant, vel rejiciunt, in absurdas sententias abire coguntur: quippe videmus, eos vel hypothesim Manichæorum amplectere, vel metempsychosi adhærere, vel fatalismum profiteri, aut ad scepticismum, indifferentismum confugere, ut nostri rationalistæ.

4.^m Ergo, etiam secluso præcepto divino, homini incumbit necessitas et obligatio orandi ex ipsa conditione naturæ et virium ejus. Nam eo ipso, quod insufficientia morali laborat, nec sine Dei auxilio bonum morale ordinis naturalis potest integre perficere, indiget profecto auxilium hocce a Deo expetere et deprecari.

SCHOLIUM.

Præ oculis habere oportet, quod gratia præfata, quam revelatio ostendit atque edicit, natura vero et facta naturalia satis aperte innuunt, ut nunc vidimus, præ se fert dilectionem specialem ex parte Dei, cujus ope et influxu homo ad ordinem supernaturalem elevatus vires speciales roburque supernaturale et divinum accipit ad operandum, seipsumque perficiendum ultra bona et vires naturæ humanæ in se et ex

¹ Et quidem, quoad lapsum primævum naturæ satis constat ex poetarum fabulis et populorum traditionibus de re hac. Sed, quod magis mirum, non desunt philosophi, qui adstruant necessitatem auxilii divini ab bonum morale perficiendum. Quos inter Plato, dialogo *Men. seu de Virt.*, sic finem imponit: "Si autem nos in omni hac disputatione recte perscrutati sumus, virtus utique, nec doctrina, nec natura nobis aderit verum divina sorte." Et Seneca: "Bonus vir sine Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam nisi ab illo adjutus exurgere?," *Epist. ad Luci.*

se spectatæ. Quocirca recolere oportet pulchram D. Thomæ doctrinam, quæ verbis hisce continetur ¹: « Est differentia attendenda circa gratiam Dei et gratiam hominis. Quia enim bonum creaturæ provenit ex voluntate divina, ideo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis movetur ex bono præexistente in rebus; et inde est, quod dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit vel in parte, vel in toto. Patet igitur, quod quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura causatum, quandoque tamen dilectioni æternæ coæternum. Et secundum hujusmodi boni differentiam differens consideratur dilectio Dei ad creaturam. Una quidem communis, secundum quam diligit omnia, quæ sunt, ut dicitur Sap. 11.º, secundum quam esse naturale rebus creatis largitur. Alia dilectio est specialis, secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturæ ad participationem divini boni, et secundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter; quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturæ bonum æternum, quod est ipse. Sic igitur per hoc, quod dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proveniens.»

CAPUT QUARTUM

DE REGULIS MORUM

ARTICULUS PRIMUS

De regula proxima morum, seu conscientia.

«Regula voluntatis humanæ est duplex, inquit D. Thomas ²: una propinqua et homogœna, scilicet, humana ratio, alia vero est prima regula, scilicet, lex æterna, quæ est quasi

¹ *Sum. Theol.*, 1.^a 2.^a quæst. 110, art. 1.º

² *Sum. Theol.*, q. 71, art. 6.º

ratio Dei.» Itaque ratio humana, quatenus est participatio et impressio quædam legis æternæ, et quatenus continet legem naturalem, quæ ab æterna derivatur, aptitudinem et vim obtinet ad regulandas actiones humanas in ordine morali, idque duplici capite: 1.º quatenus vim obtinet agnoscendi et discernendi bonum et malum morale; 2.º quatenus ejusmodi notitiam singulis actionibus applicans, practice judicat de ipsarum bonitate et malitia. Porro, ratio humana, prout postremum hocce munus præstat, est ipsamet

Conscientia, quæ proinde nihil est aliud quam *judicium intellectus practici circa bonitatem vel malitiam actionis, vel omissionis humanæ, prout in singulari existunt*. Quæ definitio conscientiam complectitur, non solum quatenus respicit actiones vel omissiones hic et nunc exercendas, sed etiam quatenus respicit actiones vel omissiones præteritas, quarum bonitatem vel malitiam testatur. Qua sane in re deficiunt, ut plurimum, conscientiæ definitiones, quæ communiter circumferuntur.

Actus conscientiæ moralis quatuor assignantur: 1.º *Testificari* circa bonitatem vel malitiam actionis vel omissionis præteritæ.

2.º *Obligare* ad aliquid hic et nunc faciendum vel omitendum.

3.º *Lætificare* interius (*excusare*, ajunt vulgo, sed minus proprie, ut mihi videtur; excusare enim vel remotionem, vel diminutionem mali proprie significat) propter bonum peractum vel malum omissum.

4.º *Remordere* propter malum actum vel bonum omissum. Duo postremi actus potius sunt modificationes aut manifestationes primi; quapropter in rei veritate, conscientiæ actus ad duos priores possunt revocari.

Conscientiæ partitionem et varios status theologis describenda relinquentes, quidpiam adjiciemus de vi obligandi, quæ eidem inest.

Itaque, eatenus vim obligandi sibi vendicat, quatenus est dictamen seu actus quidam rationis, ad quam spectat bonum

et malum morale agnoscere et discernere. Ast vero; humana ratio eatenus agnoscit et dijudicat bonum et malum morale, quatenus est participatio et impressio rationis divinæ, in qua continetur lex æterna, quam homo cognoscit, non quidem perfecte, nec prout est in se ipsa, hoc enim proprium est Dei, et beatorum, qui Dei essentiam intuentur, sed in suis effectibus, vel, ut aptissime habet D. Thomas, *secundum aliquam ejus irradiationem*, quæ quidem maxime elucet in primis illis veritatibus moralibus, quæ synderesi ac naturali lege continentur, secundum quas homo de moralitate actionum judicare potest. Ergo fundamentum, radix, ac prima ratio sufficiens conscientiæ, prout continet vim obligandi in ordine morali, est lex æterna. Enimvero, cognitio tam ordinis moralis, quam primorum principiorum, ex quorum applicatione dictamen conscientiæ obligantis exurgit, a lege æterna derivatur, cujus est effectus et participatio. «Omnis enim cognitio veritatis, ait D. Thomas¹, est quædam irradiatio et participatio legis æternæ, quæ est veritas incommutabilis: veritatem omnes aliquantulum cognoscunt, ad minus quantum ad principia communia legis naturalis.»

Ex hac porro doctrina circa legem æternam inferre licet, merito eundem D. Thomam docere, leges omnes humanas a lege æterna derivari. Cum enim ejusmodi leges legis naturam et conditiones obtineant, quatenus cum recta ratione conveniunt, si ratio humana est participatio legis æternæ, et vis obligandi per conscientiam ipsi inest ex lege æterna, consequitur plane, leges humanas vim originariam accipere a lege æterna, cum qua communicant, et e qua procedunt, media ratione hominis. Jure igitur scribit D. Thomas: «omnes leges, in quantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege æterna.»²

Ergo sive lex æterna dicatur cum D. Thoma: *Ratio divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva omnium actuum*

¹ *Sum. Theol.*, 1.^a 2.^æ, q. 93, art. 2.º

² *Ibid.*, art. 3.º